

بعضی وقتا باید فکر کنیم!

فلسفه برای کودکان

تیزفکری

جسور باش، بیندیش!

تیزفکری

جسور باش، بیندیش!

دارای مجوز رسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

دفترچه معرفی دوره فیک

ویراست: چهارم، ۱۴۰۰

اصفهان، خیابان آپادانا دوم، کوچه لاله، پلاک ۷۵،

طبقه اول

کدپستی: ۸۱۶۶۶۴۴۴۷۳

تلفن: ۰۳۱۳۶۴۱۴۸۴۱

سایت: www.tizfekri.com

اشاره

همسو با چشم انداز «تحقق جامعه‌ای با توانایی حل ریشه‌ای مسائل»، با نگاهی بنیادین به برنامه‌ریزی، به سراغ پرورش فکری کودکان و نوجوانان رفتیم. پرورش کودکان و نوجوانانی توانا در حل مسئله، دارای تفکر نقاد، خلاق و مراقبتی. اهدافی که در برنامه «فلسفه برای کودکان (فبک)» (philosophy for children) دنبال می‌شود. «مدرسه اندیشه ورزی» نقطه آغازی در به هم رسیدن چشم‌انداز و برنامه های بلندمدت تیزفکری است.

در برنامه فلسفه برای کودکان معلم و مدرس به معنای سنتی آن، وجود ندارد. به جای آن فرد آموزش دیده‌ای است که مهارت او «تسهیلگری» است. تسهیلگر (Facilitator) در برنامه فبک شخصی است که تشریفات یادگیری را با پرسش‌ها و راهنمایی‌های غیر مستقیم خود و به حرکت درآوردن گفت‌وگوی بچه‌ها در حلقه کندوکاو فراهم می‌کند. در تیزفکری فرایند انتخاب و آموزش و به‌کارگیری، فرایند به نسبت طولانی و سختگیرانه‌ای بوده است. تسهیلگران تیزفکری علاوه بر گذراندن دوره‌های متداول فلسفه برای کودکان، دوره آموزشی «فبک با فاصله (فبک)» را در زمستان ۱۳۹۹ گذراندند. هدف این دوره ایجاد واگرایی نظری در مبانی و کسب آمادگی بیشتر برای اجرا در فضای مجازی و آشنایی با مقوله یادگیری الکترونیک بود. در پایان این دوره، یک سوم تسهیلگران برای ورود به دوره کارورزی و تهیه برنامه‌های درسی آماده شدند تا با راهنمای مربی و منتور ارشد دوره (دکتر علیرضا دری؛ دکترای فلسفه و تسهیلگر فبک) به برنامه‌های درسی پیوسته و منسجمی برسند. اکنون زمان به صدا در آمدن زنگ مدرسه اندیشه‌ورزی رسیده است و تیزفکری امید دارد که یک گام به تحقق چشم‌انداز خود نزدیک‌تر شده باشد.

مشخصات دوره

- ۱۰۰٪ مجازی
- سطح دوره: نیمه حرفه‌ای
- تلاش لازم ۲ تا ۴ ساعت در هفته
- تدریس مشارکتی
- کارگروهی و حل تمرین
- طول دوره: ۸ هفته؛ ۲۰ ساعت
- گواهی پایان دوره

برنامه فلسفه برای کودک و نوجوان

خاستگاه برنامه فبک رویکردی انتقادی به بی‌توجهی نظام‌های رسمی آموزش به برخی از مهمترین نیازهای واقعی و انسانی کودک و نوجوان است.

نیازهایی از قبیل مهارت اندیشیدن، گفت‌وگو، همدلی و حل مسئله و پرداختن به موضوعاتی پر اهمیت چون دوستی، اختلاف، معنا، زیبایی، واقعیت و شناخت.

ایده کلیدی فبک این است که ما می‌توانیم از کودکی بیاموزیم که:

- چگونه با دیگران گفت‌وگو کنیم؟
- چگونه به سخن دیگران گوش دهیم؟
- چگونه همدلی کنیم؟
- چگونه ایده‌ها را به یک‌دیگر پیوند بزنیم؟
- چگونه در دل جمع، به فهم بهتری از موضوع برسیم؟
- چگونه دیدگاه معقول‌تر را برگزینیم؟
- چطور بدون عصبانیت با دیدگاه دیگران مخالفت کنیم؟
- چگونه از دیدگاه خودمان دفاع کنیم؟
- چگونه آنچه را در ذهن داریم به صورت شفاف منتقل کنیم؟
- چگونه خلاقانه بیان‌دیشیم؟

برنامه فبک به دنبال آموزش غیر مستقیم و اکتشافی این مهارت‌هاست.

روش فبک، کندوکاوهای گروهی، با کمک تسهیلگر است. موضوعات بحث از بافت زندگی و مسائل کودک و نوجوان گرفته می‌شود، تا گفت‌وگویی منطقی و منصفانه به جریان افتد و تسهیلگر با هدایت بحث و گفت‌وگو زمینه شکل‌گیری این مهارت‌ها را ایجاد و تقویت آن‌ها را فراهم سازد.

برخی پرسش‌هایی که ممکن است در جلسات فبک به آن‌ها پرداخته شود

- چه چیز باعث می‌شود که کسی بهترین دوست تو به حساب آید؟
- خوب بودن به چه معناست؟
- آیا «این» کار منصفانه است؟
- چه کسی قانون را وضع می‌کند؟
- آیا افکار واقعی هستند؟
- آیا چیزی وجود دارد که برای همه زیبا باشد؟
- زشت بودن به چه معناست؟
- در زندگی، چه چیزی از همه چیزها ارزشمندتر است؟
- آیا درست است که هر چه دیگران درباره فردی می‌گویند باور کنیم؟
- چگونه از چیزی که می‌دانم مطمئن شوم؟
- آیا چیزهایی هست که هیچ کس آن‌ها را نداند؟

«فلسفه در مدرسه» نخستین مقاله‌ی زندگی من است. آن روزها یک ماهی بود که مطالعات درسی را کنار گذاشته بودم و یک دست در حال مطالعه کتاب «تفکر منطقی در روش تعلیم و تربیت» اثر دو نفر از شاگردان دیوئی بودم؛ کتابی که بوعلی وار از دست‌فروشی در جمعه بازار کتاب خریدم و هی می‌خواندم و در می‌افتم! در می‌افتم که درد من با آموزش و پرورش چیست و چه چیز آزارم می‌دهد. همین کتاب بود که سرزمین مرا ایده‌باران کرد تا به همایش ملی نوآوری‌های آموزشی متوسل شوم و ایده‌ی فلسفه در مدرسه را بنویسم. مقاله جایزه ویژه گرفت و مرا به مشارکت نقادانه در فضای آموزشی کشور امیدوار تر کرد.

پانزده سال گذشت و حالا مدرسه تیزفکرک جایی است که هیچ معلمی نمی‌گوید:

- بچه‌ها این تکلیف بحث کلاسی فکری را در منزل انجام دهید! در حالیکه نیاز ما با هم اندیشیدن است.
- با خودکار بنویسید چون جواب صحیح همین است؛ در امتحان هم فقط همین جواب نمره دارد!
- سوال خوبی است اما وقت نداریم به آن پردازیم! در حالی که ارزش تفکر بیش از وقت است!
- خوب پس نتیجه می‌گیریم که ... در حالی که هنوز نتیجه نگرفته‌ایم! و این «نتیجه» چیزی جز ناتوانی معلم در پیشبرد منطقی بحث نیست. ما در تیزفکرک مریبانی شنوا و مشتاق تماشای شیوه‌های بکر اندیشیدن داریم.
- ما هیچ مطلبی را جز از طریق کلنجار رفتن مستمر و تفکر گروهی نمی‌آموزیم. ما از دیدن گردش چشمان کارآگاهان کوچک کلاس‌هایمان، بیش از شنیدن خبر قبولی تیزهوشان لذت می‌بریم
- ما هیچ محتوای از پیش موجودی جز آن پرسش‌های خفته و حرف‌های نوک زبان مانده‌ی بچه‌ها، نداریم.
- ما گفت‌وگو درباره اصلی‌ترین مسائل زندگی را، بر هر دانش و مهارتی اولویت می‌دهیم.
- ما این اهداف را با اجرای برنامه نوین فلسفه در خدمت کودکان (philosophy for/with children) دنبال می‌کنیم.

با احترام

حامد صفایی‌پور

مدیر عامل موسسه

برنامه فلسفه برای کودکان به سه جنبه اندیشیدن توجه دارد:

الف؛ تفکر نقادانه

«تفکر نقادانه از ابزارهای دقیق و نظام‌مند استدلال، تجزیه و تحلیل و ارزشیابی استفاده می‌کند. به زمینه‌هایی که در آن اتفاق می‌افتد حساس است و ملاک‌های مناسب را در قضاوت در نظر می‌گیرد. چنین تفکری به شفافیت و دقت احتیاج دارد. بر مفاهیمی که به کار برده شده است تامل می‌کند؛ به تمایزات مناسب اهمیت می‌دهد و شواهد و دلایل را جستجو و ارزیابی می‌کند. به جا استدلال می‌کند؛ به معانی ضمنی توجه دارد و راه حل‌های جایگزین را مقایسه و ارزیابی می‌کند. در ضمن «خودتصحیح گر» است و متفکر را در کاهش اثرات سوگیری و خودفریبی توانمند می‌کند.» (کم، ۱۳۹۷)

ج؛ تفکر مراقبتی

«تفکر مراقبتی به دو معناست: تفکر مشتاقانه نسبت به موضوعی که فرد راجع به آن می‌اندیشد. بدان معنا که فرد تحت جبر بیرونی به آن موضوع فکر نمی‌کند، بلکه با شوق و از روی دغدغه‌ای درونی به آن موضوع فکر می‌کند و متعهدانه و مسئولانه حاضر است تمام قوای فکری خود را برای جستجوی راه‌حل آن مسئله ذهنی به کار بندد. در حقیقت مراقبت در این معنا، عقلانیتی است که ما قلباً به آن متعهد هستیم. معنای دیگر تفکر مراقبتی دغدغه نسبت به شیوه تفکر فرد است.

یعنی ما علاوه بر اینکه به فرد یا موضوعی که ذهن ما را به خود مشغول ساخته است می‌اندیشیم، به نحوه و روش تفکر خودمان نیز می‌اندیشیم.» (هدایتی، ۱۳۹۷)

برنامه فیک تقویت این مهارت‌ها را با روش اکتشافی دنبال می‌کند.

ب؛ تفکر خلاق

«تفکر خلاق تفکری است که از نظر عقلی حادثه‌جو، واگرا، سازنده یا تجربی باشد. تفکر خلاق نمونه‌هایی مانند تصور احتمالات بدیل، تفصیل دادن مفاهیم، ابداع تمثیل‌ها، ارائه تبیین‌ها و تولید راه‌حل‌های بکر برای مسائل را شامل می‌شود. از آنجا که کندوکاو مشترک دانش آموزان را تشویق می‌کند افکار و ایده‌های خود را پرورش و ارزشیابی کنند، قدرت تفکر خلاق و نقاد آنها همزمان پرورش می‌یابد.» (همان)

مهارت شناختی

مهارت‌های شناختی، فعالیت‌های اصلی مغز ما هستند که با آن‌ها می‌توانیم فکر کنیم، استدلال کنیم، یاد بگیریم، به یاد آوریم و حرف بزنیم! این مهارت‌ها در محیط مناسب پرورش پیدا می‌کنند.

چرا داستان فکری؟

داستان‌های فکری هم می‌توانند مثل بازی‌های فکری هیجان‌انگیز باشند و دنیای ما را به هم نزدیک کنند. ما در هر داستان با مسئله مهمی روبه‌رو می‌شویم، بعد درباره آن، پرسش‌هایی را مطرح می‌کنیم و با هم گفت‌وگو می‌کنیم. خیلی وقت‌ها با هم اختلاف نظر داریم. آن موقع است که حتما باید با دلیل صحبت کنیم. دلیل‌آوری و تفکر نقادانه مهارت‌های شناختی ما را تقویت می‌کنند.

چرا بازی فکری؟

بازی‌های فکری، باعث بهبود سرعت عمل، دقت و قدرت تصمیم‌گیری ما می‌شوند و تفکر خلاق را به ما می‌آموزند. ما تفکر نقادانه و استدلال کردن را در قالب این بازی‌ها یاد می‌گیریم و تمرین می‌کنیم. در جریان بازی یاد می‌گیریم که چگونه نظرات و راه‌های خود را تغییر دهیم و روی آن‌ها پافشاری نکنیم.

چرا فیک؟

برنامه «فلسفه برای کودک و نوجوان» (صدایش کن: فیک) با استفاده از بازی‌ها و داستان‌های فکرنگیز و حلقه‌های کندوکاو، زمینه را برای رشد مهارت‌های شناختی ما فراهم می‌کند. مربی کارگاه به ما کمک می‌کند تا دلایلمان را بگوییم و روشن کنیم که دقیقا چگونه فکر می‌کنیم.

مهارت زبانی

بچه‌های خوش‌زبان سلام! اگر از حالا مهارت های زبانی را تمرین کنیم می‌توانیم دوستان بیشتری و دوستی‌های طولانی‌تری داشته باشیم. ما با استفاده از مهارت‌های «گفتن» می‌توانیم خواسته‌های خود را بدون ناراحتی بر زبان بیاوریم و با مهارت‌های «گوش دادن»، خواسته‌های دیگران را هم درک کنیم.

چرا حلقه کندوکاو؟

برعکس کلاس‌های مدرسه که ما مدام از معلم سوال می‌پرسیدیم، در حلقه‌های کندوکاو مربی از ما سوال می‌پرسد، چون این‌جا بسیار مهم است که چرا این نظر را داریم! ما قرار است یک تجربه لذت‌بخش و پرنشاط از گفت‌وگو و هم‌فکری گروهی داشته باشیم و در جریان آن گفتن و شنیدن فعالانه و احترام به نظرات دیگران را تمرین کنیم.

چرا خاطره‌بازی؟

ما بحث‌هایی را که در کلاس مطرح می‌شود، با خاطرات و تجربه‌های زندگی روزمره‌مان پیوند می‌زنیم و تلاش می‌کنیم از آن تجارب برای قضاوت بهتر در مورد موقعیت‌های گوناگون استفاده می‌کنیم. ما با شنیدن صحبت دوستانمان، گوش دادن فعالانه و صبوری را تمرین می‌کنیم و موقع شنیدن، برای مدت کوتاهی خودمان را به جای او می‌گذاریم تا او را درک کنیم.

چرا فبک؟

در کارگاه‌های «فلسفه برای کودک و نوجوان» (صدایش کن: فبک) ما صندلی‌ها را دایره‌ای می‌چینیم! چرا؟ برای این‌که در کارگاه‌های فبک، بچه‌ها بیشتر صحبت می‌کنند و مربی کمتر و هنگام گفت‌وگو لازم است بتوانیم هم‌دیگر را ببینیم. در کارگاه‌های فبک، معلم خیلی صحبت نمی‌کند و نیامده است تا چیزهایی که به

نظرش مهم است را به ما درس بدهد. او می‌خواهد نظرات ما را بشنود...

مهارت اجتماعی

بچه‌های خوش‌برخورد سلام! اگر مهارت‌های اجتماعی را بشناسیم، در کار و زندگی خود موفق‌تر عمل می‌کنیم. مهارت‌های اجتماعی با بزرگ‌شدن ما نیاز به اصلاح مداوم دارند و می‌توانیم آن‌ها را با تمرین بیاموزیم و تقویت کنیم.

چرا انیمیشن؟

انیمیشن‌ها درباره زندگی واقعی هستند و به ما نشان می‌دهند که هر رفتار با چه واکنشی از طرف دیگران روبه‌رو می‌شود. ما خودمان را به جای شخصیت‌های انیمیشن می‌گذاریم و با فکرکردن و حرف زدن درباره آن‌ها مهارت‌های اجتماعی، همکاری و خودکنترلی را تمرین می‌کنیم.

چرا بازی موقعیت؟

موقعیت‌های رفتاری گوناگون فرصت مناسبی برای تمرین مهارت‌های اجتماعی هستند. مابه صورت «گروهی» در موقعیت‌های مختلف قرار می‌گیریم و به رفتارهای مناسب در آن موقعیت‌ها فکر می‌کنیم و یکی از آن‌ها را انتخاب می‌کنیم.

چرا فیک؟

کارگاه‌های «فلسفه برای کودک و نوجوان» (صدایش کن: فیک) زمین‌برابر شد مهارت‌هایی بین فردی ما فراهم می‌کند. بحث‌وگفتگوی گروهی با همراهی مربی مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی ما را تقویت می‌کند.

مراومه آموزشی تیزفکری

● هر تجربه آموزشی مانند زندگی است؛ نفعی که ما از یک تجربه می‌بریم بسته به میزان تلاشی است که به آن اختصاص می‌دهیم. آمادگی برای کلاس (کامل خوانی و کامل نویسی) مبنای یادگیری موثر است.

● وقتی ما با آمادگی مشارکت و طرح پرسش به کلاس می‌آییم، محیط کلاس را متحول می‌کنیم و یادگیری تعاملی و فعال را ممکن می‌سازیم. امروزه دیگر بر ما روشن است که «یادگیری» نتیجه یک تلاش جمعی است نه یک تلاش فردی، و هر کدام از ما در فرآیند یادگیری، یک منبع برای دیگر افراد هستیم. چنین نگرشی به یادگیری با عنوان «سازنده‌گرایی» (constructivism) در آموزش شناخته می‌شود.

● در بحث‌های کلاسی، موضوع اساسی این نیست که ما همه با هم موافق هستیم یا نه، بلکه این است که آیا در پی آن هستیم که یک‌دیگر را با احترام و یکپارچگی افکار، گفتار و کردار به بهترین‌ها ترغیب کنیم؟

● یادگیری تعاملی تنها نیازمند درس خواندن و خود را نشان دادن نیست، بلکه نیازمند تعهد به گوش دادن فعال است، گوش دادن فعال یک مهارت ارتباطی است که در آن ما می‌توانیم همواره ارتقاء یابیم؛ در این امر که تنها کلمات، نظرات و ایده‌ها را نشنویم، بلکه تجارب و آگاهی‌های پشت این تجارب را ببینیم و آن‌ها را به تجارب زندگی خود پیوند زنیم.

● هنگامی که ما شنیدن فعال را تمرین می‌کنیم فهم عمیق‌تری از دیدگاه‌های در تقابل می‌یابیم. ما آینه شفاف می‌شویم تا آنچه را شنیده‌ایم و پرسش‌هایی را که به منظور یادگیری و نه به منظور کسب امتیاز بیشتر در لفاظی بحث لفظی مطرح کرده‌ایم، منعکس کنیم. بدین ترتیب، ما ایده‌های خود و دیگران را می‌سنجیم، پالایش می‌کنیم و به «تیزفکری» می‌رسیم.

* این متن بازنویسی بخش‌هایی از یک طرح درس در دانشگاه واترلو (کانادا) است

قوانین آموزشی

- زمان مجاز غیبت در هر دوره، دو جلسه است. با غیبت بیشتر، گواهینامه پایان دوره صادر نخواهد شد.
- صدور «گواهی پایان دوره» بر اساس اطلاعات شما در فرم ثبت نام اولیه است.
- انصراف از دوره، فقط تا قبل از جلسه دوم، با کسر ۳۰ درصد شهریه دوره، مجاز خواهد بود.
- ثبت نام شما در یک دوره به فرد دیگری انتقال پذیر نیست. هرگونه استفاده از برنامه و محتوای آموزشی دوره‌های تیزفکری بدون هماهنگی با این موسسه ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

تیرفکری

با اندیشیدن می درخشیم!

آموزش تعاملی، مهارت محور، خلاق و خاطره انگیز

www.tizfekri.ir